

De Dr. P.A. Tiele-Stichting stelt zich ten doel om de wetenschap van het boek in al haar aspecten te bevorderen. Om een nauwere samenwerking tussen alle branches en beroepsgroepen in de wereld van het boek te bewerkstelligen heeft zij een samenwerkingsverband tot stand gebracht waarin wetenschappelijke en marktgelieerde organisaties en instellingen zijn vertegenwoordigd.

AANGESLOTEN ORGANISATIES

Academie der Kunsten, Universiteit Leiden
BNO (Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers)
Boekwetenschap en handschriftenkunde, Universiteit van Amsterdam, Leerstoelgroep~
Book & Byte, Universiteit Leiden, Masteropleiding ~
CB (Centraal Boekhuis)
Drukwerk in de Marge, Stichting ~
FOBID, Netherlands Library Forum
Grafische Cultuurstichting
Graphic Design Museum, de Beyerd
KB (Koninklijke Bibliotheek)
Kenniscentrum Boekenvak/
Media Business Press bv
KVB (Koninklijke Vereniging van het Boekenvak)
Letterkundig Museum en Documentatiecentrum, (NLM D), Nederlands ~
Museum Enschedé
Museum Meermann
NBB (Koninklijke Nederlandse Boekverkoopersbond)
NBV (Nederlandse Boekhistorische Vereniging)
Nederlands Genootschap van Bibliofielen
Nederlandsche Vereeniging van Antiquaren (NVVA)
NUV (Nederlands Uitgeversverbond)
Stichting Lezen
Stichting Handboekbinden
Universiteitsbibliotheek Universiteit van Amsterdam (UBA)
Universiteitsbibliotheek Universiteit Leiden (UBL)
Universiteitsbibliotheek Universiteit Utrecht (UBU)
Universiteitsbibliotheek Vrije Universiteit Amsterdam (UB-VU)
VOB (Vereniging van Openbare Bibliotheken)
Zeeuwse Bibliotheek

WETENSCHAPPELIJKE ADVIESRAAD

Prof.dr. A.A. den Hollander, voorzitter
Prof. dr. J.A. Baggerman
Prof. dr. J.A.A.M. Biemans
Prof. dr. J.A.H. Bots
Dr. B.P.M. Dongelmans
Prof. dr. J.M.H.J. Hemels
Prof. dr. P.G. Hoftijzer
Prof. dr. E.A. Kuitert
Prof. dr. J.S. Mackenzie Owen
Prof. dr. P.W.M. Rutten
Prof. dr. D.H. Schram
Prof. dr. h.c. G.A. Unger

Donateurs

De Tiele-Stichting wordt niet gesubsidieerd. Donateurs zijn daarom van harte welkom. Zij ontvangen de *Nieuwsbrief*, worden uitgenodigd voor de Tiele-lezingen en worden op de hoogte gehouden van alle activiteiten van de stichting. Voor een bijdrage van minimaal € 17,50 per jaar wordt u donateur. U kunt zich aanmelden bij het secretariaat van de stichting: info@tiele-stichting.nl.

Sponsors

Amsterdam University Press
Bohn Stafleu van Loghum
BOL.com
Gottmer Uitgevers Groep
Koninklijke Bibliotheek
WPG Uitgevers
Museum Meermann
De Dr. P.A. Tiele-Stichting is hen zeer erkentelijk voor hun bijdragen.

Nieuwsbrief

De *Nieuwsbrief* van de Dr. P.A. Tiele-Stichting verschijnt onregelmatig, maar tenminste tweemaal per jaar, onder redactie van Ellen van Oers en Corinna van Schendel. Berichten en mededelingen kunt u sturen naar het secretariaat van de stichting of mailen naar info@tiele-stichting.nl.

BESTUUR

Voorzitter
Els van Eijck van Heslinga

Secretaris

Corinna van Schendel

Penningmeester

Marieke van Delft

Leden

Adriaan van der Weel
Barry Wiebenga
Cees van Wijk

COÖRDINATOR

Ellen van Oers

COLOFON

DR. P.A. TIELE-STICHTING
Koninklijke Bibliotheek
Postbus 90407
2509 LK Den Haag

T 070 314 02 92
F 070 314 05 12
E info@tiele-stichting.nl
I www.tiele-stichting.nl

KvK AMSTERDAM 41 20 47 37
POSTBANK 59 90 08
FORTIS BANK 83 00 85 084

BASISONTWERP
Yolanda Huntelaar, Amsterdam

DR. P.A. TIELE-STICHTING

Samenwerkingsverband voor Boekwetenschap in Nederland

NIEUWSBRIEF

ARIANNE BAGGERMAN NIEUWE TIELE-HOGLERAAR

Arienne Baggerman (Schiedam 1959) is per 1 april 2009 bijzonder hoogleraar in de Geschiedenis van uitgeverij en boekhandel van wege de Dr. P.A. Tiele-Stichting aan de Universiteit van Amsterdam. Zij is sinds vele jaren actief als onderzoeker, docent en auteur op het gebied van de boek- en cultuurgeschiedenis. Zij publiceerde talrijke artikelen en studies in Nederlandse en internationale vaktijdschriften en bundels. Zij is redacteur van onder andere *Quaerendo* en de internationale publicatiereeks *Egodocuments and History*. Sinds 2001 is Arienne Baggerman verbonden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Daarvoor was ze werkzaam bij de Universiteit Utrecht en betrokken bij diverse projecten van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). Ze won diverse wetenschappelijke en literaire prijzen voor haar publicaties.

HUIDIG ONDERZOEK

Arienne Baggerman houdt zich bezig met de veranderende plaats van het boek in de periode 1650–1900 binnen een brede cultuur-historische context. Daarbinnen geeft zij behalve aan auteurs, uitgeverij en boekhandel ook veel aandacht aan de rol van lezers, hun leesgedrag, lectuurconsumptie en de receptie van hun lectuur. Een andere thematiek binnen haar onderzoek is de ontwikkeling van egodocumenten vanaf de zestiende eeuw. Deze combinatie van interesses resulteerde in publicaties over de ontwikkelingen binnen boekhandel, uitgeverij en leescultuur, de positie van (brood)schrijvers, (zelf)censuur en ontwikkelingen binnen de lees- en autobiografische schrijfcultuur in de vroegmoderne tijd en de negentiende eeuw.

Op dit moment schrijft zij een samenvattende studie op basis van de onderzoeksresultaten van haar onlangs afgeronde onderzoeksproject waarin de opkomst van de autobiografie, het dagboek en de agenda in verband wordt gebracht met het ontstaan van een nieuwe conceptie van tijd en veranderingen in historisch besef in de periode 1750–1930, tegen de achtergrond van de commercialisering van de boekenmarkt.

LEEROPDRACHT

Haar onderzoek naar de opbloei van egodocumenten vanaf 1800 leverde ook veel informatie op over het lectrumenu, de leeservaringen en het leesgedrag van de auteurs van dergelijke teksten. Dagboekschrijvers en autobiografen werden in de loop van de negentiende eeuw steeds uitvoeriger over hun leesgedrag. Die gegevens wil zij in de toekomst aanvullen en verwerken tot een nieuwe studie waarin de lezer centraal zal staan. Daarnaast wil zij het eerdere onderzoek naar de relatie tussen de commercialisering van de boekenmarkt en de productie van Nederlandse autobiografieën in

nr. 13 - september 2009

Google en de grote digitaliseringsslag: meebuigen of tegengas geven?

Fiona Vening

Steeds meer bibliotheken willen hun collecties ook via internet beschikbaar stellen. Het scannen van boeken kost echter veel tijd en geld. De Franse nationale bibliotheek zou daarom na lang beraad op het punt staan een overeenkomst te sluiten met Google, die de collectie (gratis) zal digitaliseren en online beschikbaar maken. In Amerika was een groot deel van de bibliotheken al in zee gegaan met Google.

Wat om onbegrijpelijke redenen nogal eens over het hoofd wordt gezien, is dat boeken in de collecties van bibliotheken voor een groot deel het intellectueel eigendom zijn van auteurs en uitgevers. Dat betekent dat voor het digitaliseren en beschikbaar stellen vooraf toestemming nodig is en dat het vaak niet onredelijk is een vergoeding te betalen.

In Amerika heeft Google na een lange juridische procedure uiteindelijk een voorlopige schikkingsovereenkomst getroffen met auteurs en uitgevers. Kort gezegd houdt deze overeenkomst in dat Google de collecties van Amerikaanse bibliotheken mag digitaliseren en commercieel beschikbaar stellen, zolang het gaat om boeken die niet meer in de handel zijn, en zolang de rechthebbenden niet hebben laten weten dit helemaal niet te willen. Een omgekeerd systeem dus: niet de uitgever bepaalt onder welke voorwaarden zijn boeken via het Google Bibliotheekproject beschikbaar komen, maar Google.

De overeenkomst heeft ook gevolgen voor Nederlandse uitgevers en auteurs, wiens werk in de databank voorkomt van het bibliotheekproject. Zowel Amerikaanse justitie als de Europese Commissie hebben naar aanleiding van de toenemende kritische geluiden een onderzoek ingesteld naar de juridische houdbaarheid van de overeenkomst.

De vraag is wat uitgevers willen: meebuigen met Google en de kansen pakken, of tegengas geven, om zelf initiatief te nemen en collectief een digitaal alternatief te bieden? Het laatste woord is hier nog niet over gezegd. De Amerikaanse rechter zal eind 2009 zijn definitieve oordeel geven over de schikkingsovereenkomst.

Fiona Vening is secretaris Economische en Juridische Zaken bij het Nederlands Uitgeversverbond

Amsterdam Wereldboekenstad 2009

Op 22 april jl. droeg Job Cohen, burgemeester van Amsterdam, de titel Wereldboekenstad symbolisch over aan de ambassadeur van Libanon (Beiroet).

Het afgelopen jaar was er aandacht voor de drie iconen van AWBS: Spinoza, Anne Frank en Annie M.G. Schmidt. Zij gaven elk op een eigen manier invulling aan het centrale thema: Een Open Boek, Een Open Geest. *Amsterdam Wereldboekenstad* werkte met meer dan honderd partners samen. In totaal werden er 298 activiteiten gerealiseerd. Met deze activiteiten werden er ten minste 1 miljoen bezoekers/deelnemers bereikt, onder wie maar liefst 42% nieuw publiek.

Speciale aandacht was er voor laaggeletterdheid. Met *Het boek van Belang* werd hiervoor aandacht gevraagd, niet alleen in ons land maar wereldwijd. Vijftig prominente Nederlanders schreven een bijdrage over het belang van lezen en schrijven. Tijdens de slotbijeenkomst op 22 april jl. werd Het Boek door H.K.H. Prinses Laurentien der Nederlanden overhandigd aan Frans Timmermans, staatssecretaris van Europese Zaken. Prinses Laurentien was de beschermvrouwe van *Amsterdam Wereldboekenstad*.

Met deze afsluiting is er ook aan het werk van de stichting een einde gekomen. Een aantal projecten zal door partners uit het boekenvak worden voortgezet.

Reeks BGNB

Onlangs heeft Nel van Dijk de redactie van de reeks *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Nederlandse Boekhandel* verlaten. Vanaf 2001 maakte zij deel uit van de redactie, tot 2007 als secretaris. Van Dijk droeg in de acht jaren als redacteur energiek en voortvarend bij aan de activiteiten van de reeks. Zo was zij als begeleidend redacteur betrokken bij de uitgaven *Voor alles artieste: uitgever Stols en het literaire leven in het Interbellum* door Nanske Wilholt (2001) en *Publieke levens: autobiografieën op de Nederlandse boekenmarkt 1850-1918* door Marijke Huisman (2008). Als secretaris is zij opgevolgd door Saskia van Bergen, als redactielid door Karel Bostoën.

Tiele-Scriptieprijs 2009

In 2009 schrijft de Tiele-Stichting opnieuw een prijs uit voor de beste scriptie op het gebied van de boekwetenschap. Deelname staat open voor iedere studerende aan een WO- of HBO-opleiding in Nederland. De scriptie moet gereed gekomen zijn in

de tweede helft van de negentiende eeuw verruimen in tijd – de achttiende en de eerste helft van de negentiende eeuw – en naar in het Nederlands vertaalde egodocumenten. Het zou bijvoorbeeld interessant zijn om deze vertalingen te vergelijken met de oorspronkelijke uitgaven. Welke intimiteiten konden in de ogen van Nederlandse uitgevers wel en welke niet door de beugel? Onderzoek naar de marketing, distributie en consumptie van gepubliceerde levensverhalen in de vroegmoderne tijd impliceert ook aandacht voor biografieën. In deze periode zijn de scheidslijnen tussen biografie en autobiografie uitermate diffuus. Autobiografen vermomden zich als biografen en andersom of verhaalden hun leven aan *ghostwriters*. Naar de rol van deze groep ‘broodschrijvers’ en naar het schimmen-spel dat zij en hun uitgevers opvoerden is nog weinig onderzoek gedaan. Dat voert niet alleen naar de bovenkant van de markt maar ook en misschien wel vooral naar de ‘literaire onderwereld’ van het ancien regime, bevolkt door auteurs als Petrus Lievens Kersteman, Jan Willem Claus van Laer of Jacob Eduard de Witte en uitgevers als A. Muntendam, J.W. Kanneman en J. de Leeuw en J. Krap. Haar onderzoek en onderwijs aan de UvA zullen de komende jaren in elkaars verlengde liggen. Er zullen collegereeksen zijn gewijd aan de geschiedenis van het lezen en aan de geschiedenis van ‘levensverhalen’, aan de inhoud hiervan en aan de vorm waarin ze zijn gepubliceerd, de manier waarop ze op de markt zijn gezet of door uitgevers zijn geweigerd, door recensenten en pedagogen zijn aangeprezen, afgeraden of afgekraakt, door boekverkopers zijn verspreid of door overheden in beslag genomen, en door ‘brave’ of zogenaamde ‘wilde’ lezers, alleen of gezamenlijk zijn gelezen, terzijde geschoven, bewaard, uitgeleend, doorverkocht of weggegooid.



Arianne Baggerman Foto: Jeroen Oerlemans

KVB-SYMPOSIUM EN TIELE-LEZING 2009

Het KVB-symposium ‘Wat de keten bindt’ op 24 maart in de Openbare Bibliotheek Amsterdam was drukbezocht. De Koninklijke Vereniging van het Boekenvak (KVB) organiseerde het samen met de Tiele-Stichting. Centraal stond samenwerking binnen de keten ‘schrijven-uitgeven-distribueren-verkopen/lenen-lezen’. Ook de Tiele-lezing 2009 was onderdeel van dit programma en de Tiele-Scriptieprijs 2008 werd uitgereikt. Alle deelnemers ontvingen een Tiele-informatiekaart met de Tiele-lezing.

Volgens Paul Rutten, hoogleraar digitale mediastudies aan de Universiteit Leiden, staan de schakels van de keten van de boekenbranche onder druk. De digitalisering doorkruist de traditionele

bedrijfsmodellen. Zijn visie: het huidige boekenvak wordt een element binnen een hybride model met steeds nieuwe niches, spelers en coalities.

In de Tiele-lezing *Centraal Boekhuis, logistiek van boeken in veranderend perspectief* riep Hans Willem Cortenraad, directeur Centraal Boekhuis, bevestigend op tot samenwerking via het Centraal Boekhuis. Met dynamische beelden toonde hij hoe het CB als (ver)bindende factor in nieuwe samenwerkingsverbanden kan fungeren en een positieve rol binnen de keten kan spelen.

Paul Schnabel, directeur Sociaal en Cultureel Planbureau, legde de nadruk meer op de tanende positie van boek en boekenvak in het snel veranderende mediavak. De aan lezen bestede tijd loopt gestaag terug, de hoeveelheid gekochte en geleende boeken ook. Het boek blijft wel, maar niet langer als eerste draager van informatie.

Namens de op het laatst verhinderde minister Plasterk sprak ten slotte Judith van Kranendonk, directeur-generaal Cultuur en Media van het ministerie van OCW. Zij wakte de KVB op tot een plan voor een KVB-nieuwe stijl. Een platform, dat opkomt voor de culturele en maatschappelijke waarden van het boek en dat de eenheid van het boekenvak vertegenwoordigt, zou de gezamenlijke belangen bij de overheid doeltreffend kunnen behartigen. Een paneldiscussie geleid door dagvoorzitter Gerrit Jan Wolffensperger besloot dit toekomstverkennde symposium. Bij de borrel discussieerden de aanwezigen verder over samenwerking binnen de boekenbranche. De samenwerking tussen KVB en Tiele-Stichting bij dit symposium was in elk geval geslaagd.



Hans Willem Cortenraad
Foto: Hannie van Herk

TIELE-LEERSTOELENDAG 2009

Op vrijdag 6 november wordt voor de tweede maal de Tiele-leerstoeleendag gehouden, opnieuw in Museum Meermanno te Den Haag. Op deze middagbijeenkomst – speciaal bedoeld voor degenen die de Tiele-Stichting mogelijk maken, zoals de aangesloten organisaties en instellingen, de sponsors en de donateurs – zullen de Tiele-hoogleraren in korte presentaties iets vertellen over boeiende en verrassende aspecten van hun werk in het boekhistorisch onderwijs en onderzoek. Zij geven een beeld van onderwerpen waarmee ze zich bezighouden, gedachten die zij ontwikkelen en vragen waarop zij antwoorden trachten te vinden. Na deze presentaties volgt een korte inleiding op de tentoonstelling in Meermanno *Boekenwijsheid. Drie eeuwen Nederlandse boekdrukkunst, 1540-1800*, die men ook kan bezichtigen. De middag wordt afgesloten met een borrel.

het academisch jaar 1 september 2008 – 1 september 2009 en door de onderwijsinstelling aanvaard. Reeds gepubliceerde scripties komen niet in aanmerking. De taal van de scriptie is Nederlands of Engels.

De jury bestaat uit drie personen. Voor de Tiele-Scriptieprijs 2009 hebben zitting in de jury: dr. Lizet Duyvendak, universitair hoofddocent Letterkunde aan de faculteit Cultuurwetenschappen van de Open Universiteit, dr. José de Kruif, onderzoeker bij het Onderzoeksinstituut voor Geschiedenis en Cultuur van de Universiteit Utrecht, en dr. Ad Leerintveld, conservator Bijzondere Collecties van de Koninklijke Bibliotheek.

De scriptie moet worden ingezonden in de vorm van een Word-bestand of een PDF-bestand en een print daarvan. De sluitingsdatum voor de inzending is 1 oktober 2009. Voor de beste inzending looft de Tiele-Stichting € 1.000 uit.

Kijk voor meer informatie op de website: www.tiele-stichting.nl.

Frederik Muller Fonds

Al sinds eind negentiende eeuw bestaat er in Nederland een speciaal fonds om boekhistorische publicaties mogelijk te maken: het Frederik Muller Fonds. Dit fonds is in 2007 in beheer overgedragen aan de Tiele-Stichting. Het Frederik Muller Fonds is het enige fonds dat gericht is op de subsidiëring van boekhistorische publicaties en projecten. Tal van baanbrekende boekhistorische uitgaven zijn mede mogelijk gemaakt door het Frederik Muller Fonds.

Het aantal subsidieaanvragen voor boekhistorie neemt toe, terwijl er slechts weinig subsidiërende instellingen zijn waar auteurs en uitgevers kunnen aankloppen. Bovendien is het vermogen van het fonds gaandeweg geslonken, door de vele subsidieaanvragen en door het ongunstige beursklimaat.

Daarom doet het Frederik Muller Fonds een dringend beroep op boekhistorisch Nederland om de financiële basis van het fonds te versterken op een van de volgende wijzen:

- wordt doneur van jaarlijkse bijdragen;
- begunstig het fonds met schenkingen;
- gedenk het fonds in uw testament.

Voor meer informatie over het steunen van het fonds of voor subsidieaanvragen: Frederik Muller Fonds, p/a Dr. P.A. Tiele-Stichting, Postbus 90407, 2509 LK Den Haag.